

О‘TKIR RESPIRATOR VIRUSLI INFEKSIYALAR: EPIDEMIOLOGIYA, PATOGENEZ VA PROFILAKTIKA CHORALARI

Jumayeva Irodaxon Tursunovna

Andijon Abu Ali ibn Sino nomidagi jamoat
salomatligi texnikumi yuqumli
kasalliklar fani bosh o'qituvchisi.

Annotatsiya: Mazkur maqolada o‘tkir respirator virusli infeksiyalar (OPBI)ning etiologiyasi, epidemiologik xususiyatlari, klinik belgilari, patogenez hamda zamonaviy diagnostika va profilaktika choralarining ilmiy asoslari yoritilgan. Aholi o‘rtasida keng tar-qalgan ushbu infeksiyalar yil davomida yuqori kasallanish ko‘rsatkichlarini saqlab turadi. Maqolada OPBI rivojlanishida viruslarning hujayraga kirishi, immun javob mexanizmlari, hamda vaksinalar va gigiyena tadbirlarining samaradorligi ilmiy manbalar asosida tahlil qilinadi.

Kalit so‘zlar: OPBI, respirator viruslar, epidemiologiya, patogenez, profilaktika, immunitet, influenza, paragripp.

KIRISH

O‘tkir respirator virusli infeksiyalar (OPBI) — yuqori nafas yo‘llarining viruslar tomonidan zararlanishi bilan kechuvchi, eng ommabop transmissiv kasalliklar guruhidir. Har yili millionlab insonlar OPBI bilan kasallanadi, bu esa sog‘liqni saqlash tizimi oldiga muhim epidemiologik vazifalarni qo‘yadi. Mazkur infeksiyalar ko‘pincha yengil kechsada, ba’zi guruhlar — bolalar, keksalar va immuniteti pasaygan shaxslarda og‘ir asoratlar chaqirishi mumkin.

Etiologiya

OPBI turli xil RNA va DNA tuzilishiga ega viruslar tomonidan chaqiriladi. Eng keng tarqalganlar:

Gripp viruslari (A, B, C turlari): Paragripp viruslari, Rinoviruslar, Adenoviruslar, Reoviruslar, Koronaviruslar.

Ularning umumiy xususiyati – respirator epiteliyga tropizmi, yuqori oʻzgaruvchanlik darajasi va tez tarqalishi.

Epidemiologiya

OPBI yilning barcha davrlarida uchrasa-da, ayniqsa kuz-qish fasllarida yuqori darajaga koʻtariladi. Viruslar havo–tomchi yoʻli orqali, kam hollarda esa kontakt–maishiy yoʻl bilan yuqadi. Kasallanish koʻrsatkichlari: maktabgacha yoshdagi bolalarda eng yuqori, aholining zich yashaydigan hududlarida yuqori tarqaluvchanlik, global migratsiya viruslarning yangi shtammlarini tarqatadi.

Patogeneza

Viruslar yuqori nafas yoʻllari epiteliy hujayralariga birikib, ularning sitoplazmasida koʻpayadi. Natijada:

1. Hujayra destruksiya va shilliq qavat zararlanishi;
2. Interferon tizimi faollashuvi;
3. Yalligʻlanish mediatorlarining koʻplab ajralishi;
4. Intoksikatsiya belgilarining yuzaga kelishi kuzatiladi.

Organizmning immun javobi kasallikning davomiyligi va ogʻirlik darajasini belgilaydi.

Klinik belgilari

OPBI uchun umumiy klinik belgilar quyidagilar:

- tana haroratining koʻtarilishi;
- burun bitishi, rinit;
- yoʻtal, tomoq ogʻrigʻi;
- bosh ogʻrigʻi, holsizlik;
- koʻzdan yosh oqishi.

Grippda intoksikatsiya sindromi kuchli boʻlib, mushak ogʻrigi, qaltirash, quruq yoʻtal bilan kechadi. Adenovirus infeksiyalarida esa konʻyunktivit va limfadenopatiya kuzatiladi.

Diagnostika

Zamonaviy diagnostika usullari:

-PZR (polimeraz zanjiri reaksiyasi) – eng yuqori aniqlikka ega;

-IFA – antitanalarni aniqlash;

Virusologik usullar

– madaniy o‘stirish orqali tasdiqlash;

-Klinika va epidemiologik anamnez.

Davolash

OPBIning davolash simptomatik va etiotrop yondashuvni o‘z ichiga oladi:

antivirus dorilar (oseltamivir, umifenovir), antipiretiklar, mahalliy antiseptiklar, immunomodulyatorlar, ko‘p suyuqlik ichish va yotoq rejimi.

Antibiotiklar faqat bakterial asoratlarda bo‘lganda qo‘llanadi.

Profilaktika

Profilaktika choralari quyidagilarni o‘z ichiga oladi:

1. Vaksinatсия — grippga qarshi eng samarali himoya shakli.
2. Shaxsiy gigiyena — qo‘lni yuvish, niqob taqish.
3. Aholi o‘rtasida tibbiy-ma‘rifiy ishlar.
4. Immunitetni mustahkamlash — vitaminlar, sog‘lom turmush tarzi.

XULOSA

O‘tkir respirator virusli infeksiyalar jamiyat salomatligi uchun doimiy xavf soluvchi kasalliklar guruhidir. Ularning tarqalish mexanizmi, klinik manzarasi va profilaktika choralari bo‘yicha ilmiy asoslangan yondashuv tibbiy amaliyotda yuqori samaradorlikka erishishga yordam beradi. Kelajakda vaksina texnologiyalari va tezkor diagnostika usullarining rivojlanishi OPBIning qarshi kurashni yanada takomillashtiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. World Health Organization. Respiratory viruses: global epidemiology and prevention guidelines. Geneva, 2023.
2. Murray P., Rosenthal K. Medical Microbiology. 10th Edition. Elsevier, 2021.

3. Kasalliklar tasnifi va respirator infeksiyalar bo'yicha O'zbekiston Respublikasi SSV metodik qo'llanmasi, 2022.
4. Cox N.J., Subbarao K. Influenza. The Lancet, 2020.
5. Cherry J.D. et al. Textbook of Pediatric Infectious Diseases. 9th Edition, 2022.
6. Rabadan R. Understanding Viral Evolution and Epidemiology. Oxford University Press, 2019.